

L'Estudi de la Masia Catalana a la Memòria Digital de Catalunya

88 anys del 1923 al 2011

Diu Michel de Foucault a *Les mots et les choses* (Gallimard, 1966), «És sempre sobre un fons de coses ja encetades que l'home pot pensar allò que per a ell vol com a punt de partida». Efectivament, totes les expressions de la vida tenen un punt de connexió amb aquelles «coses ja encetades» i, de la mateixa manera que Miró ho fa amb la pintura, les noves eines de què disposem avui en dia ens permeten mostrar, valorar i reinterpretar el llegat cultural que hem heretat, per saber cap allà on volem anar.

El Centre Excursionista de Catalunya (CEC), fidel a la seva missió fundacional «d'investigar tot quant mereixi la preferent atenció sota els conceptes científic, literari i artístic, en la nostra benvolguda terra», ha fet recentment un petit pas més endavant, només petit però important, per difondre un material dels anys vint i trenta del segle passat amb la tecnologia pròpia d'aquest inici de segle XXI.

«...Aquesta Fundació ofereix i, si ho trobeu grat, prega que us encarregueu de fer l'estudi de la Masia Catalana de fàisó tal que resulti un monument bibliogràfic digne del fet amb el qual tantes generacions catalanes degueren la estabilitat llur». Amb aquestes paraules, escrites el 21 de juny de 1923 en paper de la Fundació Concepció Rabell i Cibils Vda. Romaguera, dirigides a César August Torras, president del CEC, Rafael Patxot encarregava la coordinació d'un treball exhaustiu de documentació sobre «tots els aspectes històric, moral, arquitectònic, pintoresc, etc.» de la vida a pagès, destinat a convertir-se en una obra de referència: L'Estudi de la Masia Catalana.

Això no fou possible per les circumstàncies que comentarem, però 88 anys després de la carta de Patxot, els canvis i avenços darrers en la difusió d'imatges permeten que, a través de la Memòria Digital de Catalunya, puguem gaudir de les 7.705 imatges, degudament indexades, que l'Estudi de la Masia Catalana (EMC) aplegà fins l'any 1936. I nosaltres podem així bastir millor el nostre futur coneixent aquell «fons de coses ja encetades» que Rafael Patxot va iniciar i la maltempsada de 1936 va estroncar.

Rafael Patxot

L'abast del projecte de l'EMC seria difícil d'entendre sense un mínim coneixement de la figura del seu promotor i mecenes, Rafael Patxot i Jubert (Sant Feliu de Guíxols 1872 – Ginebra 1964), sobre l'obra i el mecenatge del qual ja en parlava la primerenca Serra d'Or (febrer de 1963, pàg. 60-63) en l'article de Josep Iglésies *L'obra i el mecenatge intel·lectual de Rafael Patxot i Jubert*.

Ningú no defineix millor Patxot en quatre línies que la seva néta Núria Delétra-Carreras i Patxot, que marxà amb la família a l'exili a Suïssa i no n'ha retornat mai, quan en el recent llibre *Rafael Patxot i Jubert, une vie de tramontane* (Imprimeries Réunies de Lausanne, 2008) escriu: «Tout d'une pièce, montagne granitique, il présente pourtant deux versants: le scientifique, à la précision exigeante et extrême, et le romantique, aux institutions créatrices et à la sensibilité lumineuse toujours prête à s'exprimer. Son action portera la marque de cette double appartenance». Aquest llibre complementa, amb una visió molt personal d'una néta que ha estimat el seu avi, la documentada biografia de Joaquim Maluquer (*Rafael Patxot i Jubert, mecenes i científic*, Vides i Memòries núm. 10, Pòrtic, 1994).

Les frases de la néta resumeixen l'industrial, el científic, el pensador, el mecenes..., que s'interessa pel piano, el microscopi, la histologia, les matemàtiques, la física, el futbol, la bicicleta, l'orientalisme, l'astronomia, la meteorologia... i, per damunt de tot això, per Catalunya. En ell, quan dirigint-se als científics els diu «el nostre rol és la veritat», però al mateix temps desenvolupa projectes culturals importants, s'uneixen Ciceró («La natura ha posat en el nostre

esperit un desig realment insaciable de conèixer la veritat», *Tusculanes*) i Goethe («Pensar i actuar, actuar i pensar és la suma de tota saviesa»).

És obligada la visita a la Masia Mariona, la casa que l'arquitecte olotí Josep Danés construí per a Rafael Patxot i la seva muller Lluïsa Rabell, i que hagueren d'abandonar el 3 d'agost de 1936 per no retornar-hi mai més. Les quatre sales de l'*Univers Patxot*, dedicades a l'Estudi de la Masia Catalana, a la Meteorologia, a l'Astronomia i al Cançoner Popular, sumades a l'excel·lent documental sobre la seva vida a Catalunya, permeten una primera aproximació al personatge, sense oblidar el rellotge de sol de la paret nord de la casa (obra de Joan Girbau), en el qual les hores que hi són però que no es veuen representen, en paraules de Rafel Carreras Patxot, aquelles persones que hi foren però que ja no podem veure.

L'Estudi de la Masia Catalana

Per què la carta de Patxot al president del Centre Excursionista de Catalunya el juny de 1923? Per què al CEC precisament?

La resposta la podem trobar en paraules del mateix Patxot. L'excursionisme formava part de la Renaixença, de la qual en destaquen dos elements essencials, la terra (folklore, arqueologia, natura, arquitectura...) i el renaixement de la llengua, que anava de bracet amb el sentiment nacional revivificat. I aquest fou precisament l'esperit amb què l'any 1876 es creava l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques, primera de les dues associacions que convergiren en el Centre Excursionista de Catalunya. I Patxot en fou un membre actiu i destacat, com ho mostren les seves frases «*Perquè jo també som estat excursionista com vosaltres. També he resseguit les nostres muntanyes (...) i he oït la russolada fent retrunyir les solituds emmantellades, somovent la fingida apatia dels glaciers...*». Amb aquest esperit creà la Medalla d'Or del CEC que anualment, de 1923 fins a 1935, es va lliurar a «qui més s'hagi distingit dintre del seu camp d'acció» en un acte en el qual Patxot reflectia el seu ideari, les seves conviccions i les seves vivències (els anomenats *Sermons de les Medalles*).

L'estructura, diguem-ne, administrativa que donà suport al projecte de Patxot fou la Fundació Concepció Rabell i Cibil Vda. Romaguera, creada en morir la germana de Luïsa Rabell, muller de Patxot, hereva d'una gran fortuna de la qual Rafael Patxot fou nomenat marmessor.

Tot i que és abundant la bibliografia sobre l'Estudi de la Masia Catalana, l'anàlisi més aprofundida dels seus orígens i del seu desenvolupament és l'article de Montserrat Solà *L'Estudi de la Masia Catalana. La història d'un gran projecte*, publicat a *La vida a pagès* (La Magrana, 2010, pàg. 18-41). Remetem el lector a aquest article per a una visió exhaustiva de com s'inicià el projecte, com es definí, com s'estructurà mitjançant la creació d'unes oficines especialitzades, com avançà sota la direcció de Josep Danés, com s'implicaren en la tasca de recopilació de dades i documentació, mitjançant unes enquestes *ad hoc*, excursionistes, propietaris, agricultors, arquitectes, folkloristes, etc. de tot el territori; enquestes de les quals se'n conserven avui al CEC més d'un miler.

El material gràfic fou una eina essencial, amb plànols, fotografies i dibuixos de més de 1.500 masies. Precisament, en les imatges (majoritàriament fotografies) ens volem centrar; un total de 7.705 que recullen no només l'arquitectura, sinó les persones, la vida, el treball, el menjar, el vestir, les festes, etc.; tot allò que dóna informació de com era la vida a pagès en aquells anys.

Les fotografies estan contingudes en 132 àlbums, dels quals 114 corresponen a comarques de Catalunya, 1 a Andorra, 10 a les Illes Balears i 2 al País Valencià i Aragó; en ells s'hi adjuntava informació sobre la imatge (comarca, descripció, anotacions, autoria, etc.). Com que aleshores no existia una divisió comarcal de Catalunya oficial, l'EMC va adoptar un mapa comarcal que ara sabem que fou fet per Eduard Brossa l'any 1926, tal com explica Montserrat Solà en l'article esmentat.

Però arribà l'estiu de 1936 i aquesta gran obra noucentista, germana del Cançoner Popular de Catalunya, patí els estralls de la guerra, no en forma de destrucció ja que el local que l'acollia fou degudament precintat, sinó de desconeixement i oblit. Escolats els quaranta anys foscos de

la dictadura, Núria Delétra-Carreras Patxot, néta del mecenes, establerta a Suïssa, en una decisió que l'honora considerà que era arribat el moment de dipositar el material de l'Estudi de la Masia Catalana al Centre Excursionista de Catalunya, fet que es materialitzà segons acta notarial del 16 de juny de 1975. Anna Borbonet, que durant anys n'ha tingut cura, reflecteix amb precisió la represa de l'activitat de consulta, estudi i difusió en l'article *L'Estudi de la Masia Catalana a partir de 1976*, publicat a *La vida a pagès*.

Present i futur de l'Estudi de la Masia Catalana

El present sempre és una realitat, però el futur és il·lusió i desig.

La realitat és que a l'Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya hi ha digitalitzades les 7.705 imatges del fons de l'Estudi de la Masia Catalana, de les quals 7.459 són fotografies, 179 dibuixos, 40 dibuixos arquitectònics, 2 són mapes i 25 reproduccions fotomecàniques. Se n'han obtingut els fitxers a alta resolució (a 4.724 píxels costat gran; 300 ppp; 16 b/c) amb l'objectiu de preservar i conservar el seu contingut i els fitxers a baixa resolució (a 1.024x768 píxels; 300 ppp; 8 b/c) destinats a la seva visualització i consulta.

Recentment s'ha finalitzat la catalogació i descripció de cadascuna de les imatges a la Memòria Digital de Catalunya seguint els estàndards, tot permetent l'accés a la imatge a baixa resolució i proporcionant a l'usuari informació i documentació sobre cada fotografia. Tothom que ho desitgi pot accedir-hi a través de l'adreça <http://mdc.cbuc.cat/collections.php#afcecemc>. La Memòria Digital de Catalunya és un repositori cooperatiu des del qual es poden consultar, en accés obert, col·leccions digitalitzades relacionades amb Catalunya i el seu patrimoni o que formen part de col·leccions especials d'institucions científiques, culturals i/o erudites catalanes. Està impulsat per les universitats catalanes i la Biblioteca de Catalunya, coordinat pel Consorci de Biblioteques Universitàries de Catalunya (CBUC), i compta amb la participació d'altres institucions catalanes.

Les exposicions itinerants *La descoberta del món rural: L'Estudi de la Masia Catalana i Possessions, llocs i casaments: Fotografies 1923-1936*, que recorren Catalunya i les Illes Balears respectivament des de l'any passat, completen les actuacions de difusió d'aquest fons únic.

Aquesta és la realitat del present, però no volem obviar uns mots sobre els desigs de futur, que han d'incloure la digitalització i l'estudi del miler de cèdules, de les fitxes de tot tipus, del material no només etnogràfic sinó també d'estructura administrativa, de la col·lecció de dibuixos dels concursos de l'Agrupació Excursionista Tagamanent... Serà aquesta la millor mostra d'agraïment a Rafael Patxot per la seva iniciativa i mecenatge i a la seva néta Núria, que des de Saint Barthélemy (Vaud, Suïssa) segueix amb interès l'evolució del projecte inicial.

D'aquesta manera, el ple coneixement d'aquest «fons de coses ja encetades» ens permetrà avançar cap el futur, perquè, estiguem-ne segurs, «la cultura no és ornament, sinó fonament».

Manuel Castellet
Cristina Ferrer